

Idar Tollan

Kunsten å skaffe seg oppdrag

En historie om hvordan Tolga kirke fikk ny altertavle

Etter den frie kunstens gjennombrudd på 1800-tallet ble kunstnerens situasjon radikalt forandret. Det ble et personlig ansvar å produsere gode verk, og omsetningen ble i stor grad overflyttet til det åpne markedet.

Tidligere utøvere levde mer beskyttet, dels fordi de opererte i arbeidskollektiv hvor svennene jobbet under god kunstnerisk veiledning, med en mester som var ansvarlig for verkstedets produksjon. Og dels fordi kunstnerisk virksomhet den gang besto i å lage bestillingsverk, med kirken og velsituerte privatpersoner som sikre oppdragsgivere.

Utspillet

Kirken og rike borgere ønsket seg hovedsakelig portretter eller bilder med religiøst innhold. Først da kunsten frigjorde seg fra sine kirkelige og profane oppdragsgivere, åpnet det seg helt nye muligheter for utøverne til fritt å velge tema og innhold for sine arbeider. – Men selv om kunstnere i dag står helt fritt til å lage det de måtte ønske, er de avhengige av en viss avsetning på sine produkter for å kunne klare seg økonomisk. For å sikre seg var det derfor

noen som fortsatte å ta oppdrag som portrettmalere og sakrilmalere. En av dem var Rasmus Strømme. I 1920 sendte han dette brevet til sokneprest Klute på Tolga:

*”Hr. sognepresten
i Tolgen*

For ca. 3 aar siden var jeg en tur i Tolgen og malte nogle billeder. Var da en tur sammen med forfatter Sæther oppe i kirken og saa paa alterbilledet, og vi var enige om, at den vakre gamle kirken burde ha et billede som kunde være kirken værdig. Hr. Sæther spurte mig da om jeg i tilfælde vilde male alterbilledet. Jeg skulde meget gjerne ønske at faa male det, og henvender

mig herved til hr. sognepresten for at høre Deres mening. Jeg maatte da ha greie paa hvilket motiv man ønsker o.s.v.

Jeg kunde i tilfælde komme derop til sommeren.

Svarporto vedlagt.

*Ørsta 23.3.20
I ærbødighet
R. Strømme”*

Lærer og kulturell mangesysler

Rasmus Strømme ble født i Ørsta i 1877. 20 år senere ble han uteksami-

nert ved Volda lærerskole. Etter dette arbeidet han som lærer forskjellige steder rundt om i landet, inntil han i 1909 ble lærer i Krødsherad, der morbroren og dikterpresten Anders Hovden hadde tilhold. I tillegg til lærerstillingen jobbet Strømme som klokker under sin onkel. Han var dessuten en habil felespiller. Men den allsidige læreren hadde interesser som strakte seg ut over det rent musikalske. I likhet med sin onkel var han opptatt av det skrevne ord, og var aktiv som lyriker.

Sokneprest Trygve Klute, Tolgas sogneprest gjennom 32 år fra 1916 til 1948. Bildet er utlånt fra Arne Aasen.

Maler

Rasmus Strømme ble ikke så mange årene i Krødsherad. Oppglødd av tvillingbroren Karls fremskritt som maler, og et møte med Christian Skredsvigs kunst, bestemte Rasmus Strømme seg for å satse på malerkunsten som leve-

brød. Han begynte i 1913 på Statens Håndverk- og Kunstindustriskole. Etter studiene der tok han seg i 1916 jobb som tegnelærer i Stavanger, før han i 1920 bosatte seg i Sør-Audnedal ved Mandal.

Aktiv markedsføring

Rasmus Strømme var som nyutdannet maler flink til å ordne med separatstillinger, allerede i 1917 i Stavanger Kunstforening, samme år i Aalesunds Kunstforening, og i 1919 i Trondheim, Bergen og Volda kunstforeninger. Ikke mange årene senere ble han antatt på Høstutstillingen, og ble etter hvert en av gjengangerne både der og på De unges vårutstilling i Christiania Kunstforening. Men til tross for all den

Kunstmaler Rasmus Strømme på sine gamle dager. Foto hentet fra heimesida til Lindesnes kommune.

markedsføring som slike utstillinger innebar, betydde det ikke nødvendigvis at pengene strømmet inn. Tvert imot kan den relativt nyetablerte maleren Strømme, i likhet med så mange av sine kollegaer, nok ha hatt problemer med å få endene til å møtes. At han hadde giftet seg i 1919 forbedret neppe den økonomiske situasjonen hans. Så det er forståelig at Strømme i 1920, tre år etter at han og Ivar Sæther hadde pratet litt løselig om behovet for en ny altertavle i Tolga kirke, blåser nytt liv i denne idéen og tar kontakt med prost Klute for å hale i land et maleroppdrag.

Et bilde blir til

Klute liker forslaget til Strømme, og sender allerede den 29. mars en bestilling på ny altertavle. Men maleren har nå fått så mye å gjøre at det drøyer flere måneder før han svarer

Den 19 juli 1920

Hr. sognepresten

i Tolgen.

Deres ordre av 29 mars har jeg mottatt. Men da jeg i denne tid har reist noksaa meget og vært meget optat, har jeg ikke kunnet svare før nu jeg er kommet tilro i mit nye hjem ...

I brevet foreslår Strømme å male en kopi i stedet for å lage en original. Han begrunner dette med at det er vanskelig å finne passende modeller. Men også prisen på bildet spiller inn. Strømme skriver at han kan male en kopi for seks hundre kroner, mens en original ville koste det dobbelte.

En lutfattig kunstner ville neppe ha foreslått det billigste alternativet. Det er mulig at Strømme nå har berget seg over en kneik og derfor har mistet litt av interessen for maleroppdraget han har sikret seg i Tolga. Men han ber sognepresten om å ta kontakt dersom han fortsatt er interessert. Det maleren selv foreslår, er å lage en kopi av "Den bedende Kristus".

Kontrakten blir ordnet, men arbeidet med altertavlen trekker i langdrag. Tidlig i desember halvannet år senere lover Strømme å få sendt bildet ved juletider, men 2. januar kommer en ny melding om forsinkelse,

... men det skal ikke bli saa længe før jeg kan sende det nu.

Endelig, den 27. januar, kan Strømme sende et brev til sokenprest Klute

*Strømmes "copi"tavle.
Foto: MiNØ Per Hvamstad*

med den gledelige meldingen om at alterbildet er sendt. Maleren er fornøyd med resultatet og

... tror det vil ta seg godt ut i kirken, enkelt og stemningsfullt som det er.

Kunst som inntektskilde

I brevet av 27. januar blir prisen på bildet kommentert. Det har tydeligvis oppstått uenighet mellom maler og oppdragsgiver på dette punktet, og Strømme skriver:

Jeg kan ikke mindes om vi blev enige om kr. 500 eller 600. Men jeg skulde gjerne se, at jeg fikk kr. 600 for det.

I 1922 betydde en forskjell på hundre kroner ganske mye, og menigheten lot seg ikke påvirke av Strømmes ønske om å gå opp i pris. Oppgjøret blir 500 kroner som avtalt. I et brev til prost Klute den 28. juni samme år nevner Strømme nok en gang at

... jeg vilde være meget takknemmelig om jeg kunde faa noget mer ... jeg tror nok at menigheten i glæde over et godt billede gjerne yder litt til.

Han begrunner dette med alt arbeidet han har lagt i bildet for å få det best mulig, og avslutter brevet med at han

... er glad over at resultatet blev saa godt.

Men Strømmes hovedanliggende i dette brevet er ikke egentlig hva bildet har gitt ham i kroner og øre. Han tenker mer på muligheten for fremtidige

maleroppdrag, og hvordan avdukingen av hans alterbilde i Tolga kirke kan brukes i så henseende:

Jeg vilde være dem meget taknemmelig om De kunde sende ind i et kirkeblad en liten notis om avsløringen og om billedet, for eks. i "Dagen", Bergen. Det blad, tror jeg, læses nu av prester og lægfolk rundt om i landet. For mig vilde det være til stor anbefaling og gjøre mit navn endda mer kjendt som maler av alterbilleder.

Strømme så nok her en mulighet for å skape seg en nisje, for å sikre seg en relativt stabil økonomi. Slik gikk det imidlertid ikke. I løpet av sine mange og produktive år som maler lagde han aldri flere alterbilder. Men han fikk etter hvert mange offentlige oppdrag av en helt annen kategori, nemlig som portrettmaler.

Gammeltavla

Det alterbildet som ble skiftet ut i 1922, fremstilte Jesu korsfestelse. Strømme er ikke nådig i sin karakteristikk av dette maleriet. Han

... finder det værdiløst baade fra kunstnerisk og historisk synspunkt. Det er ... meget daarlig malt baade hva form og farve angaar. ... og at dømme efter den keitete form og de smakløse farver er billedet malt av en ordinær ukjendt bygdemaler.

Denne kritikken kunne ha vært rettet mot en rekke av våre gamle altertavler. De er ofte utført av bygdemalere som hadde tatt på seg jobben med å utsmykke kirken. Men fordi disse hånd-

Strømme om det gamle alterbildet: "... meget daarlig malt baade hva form og farve angaar." Foto: Musea i Nord-Østerdalen, Per Hovmestad.

verkerne gjerne var dekormalere av profesjon, er det urettferdig å kritisere deres alterbilder ut fra formelle, kunstneriske kriterier. Dessuten ble ikke en altertavle vanligvis vurdert ut fra sine estetiske verdier. Stort sett var det selve innholdet, billedfremstillingene av Bibelens ord, som hadde betydning. En del altertavler som fremstiller Jesu dåp og Jesu siste måltid med sine disipler har dessuten hatt den rituelle funksjonen å understreke liturgiske handlinger som foregår under gudstjenesten. I begge disse typer altertavler, den forkynnende og den rituelle, har riktig bruk av symboler vært viktig. Hvert billedtema hadde under tiden fått utviklet sitt eget, spesielle symbolskjema som det var nødvendig for en altertavlemaler å være fortrolig med. Fordi det er slike forhold, og ikke utøverens rent maleriske ferdigheter som hadde betydning, faller Strømmes kri-

tikk på sin egen urimelighet. Men kanskje har Strømme kommet med sin uttalelse for å påvirke prest og menighet i Tolga, i den hensikt å sikre seg oppdraget med å lage et nytt alterbilde?

Exit Strømme

Det utskjelte, gamle korsfestelsesbildet er nå på plass igjen som altertavle i Tolga kirke. Det skjedde i forbindelse med restaureringen av hele kirkebygget på 1960-tallet. Strømmes bilde fikk da en mindre sentral plass, til venstre for alteret. Utsiftingen skyldes neppe rent kunstneriske vurderinger, men må sees i sammenheng med den totalvurderingen som ble foretatt da man valgte å gå tilbake til kirkerommets opprinnelige utseende.

Idar Tollan
2540 Tolga